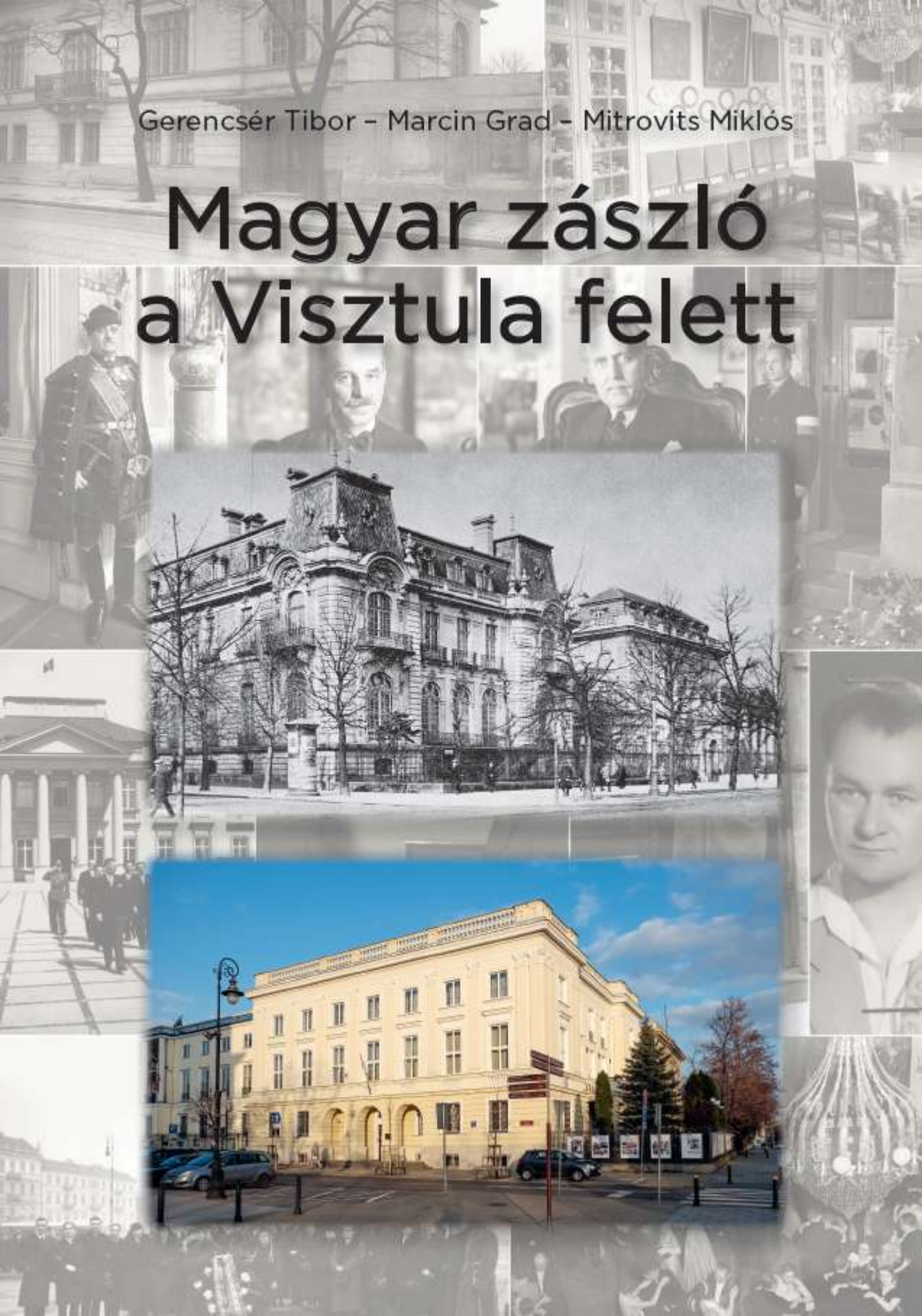

Gerencsér Tibor – Marcin Grad – Mitrovits Miklós

Magyar zászló a Visztula felett

Magyar zászló a Visztula felett

Magyar–lengyel kapcsolatok
a magyar diplomácia szemével

Gerencsér Tibor – Marcin Grad – Mitrovits Miklós

Országház Könyvkiadó, Budapest, 2019

© Szerzők, 2019

© Országgyűlés Hivatala, 2019

A kötet a *Flaga węgierska nad Wisłą. Z dziejów placówki dyplomatycznej Węgier w Warszawie* (Warszawa, 2017) című könyv javított és bővített kiadása.

A könyv GERENCSÉR TIBOR és MARCIN GRAD által írt részei a Magyar–Lengyel Nem-kormányzati Együttműködési Program keretében készültek.

Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

A kiadásért felel: SUCH GYÖRGY

Marcin Grad szövegeit fordította: SCHAFFLER GYÖRGY

A fordítást lektorálta: MITROVITS MIKLÓS

A kötetet tervezte és tördelte: FODOR GÁBOR

Szöveggondozó, korrektor, névmutató: TÖRÖK JUDIT

A könyv az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatósága szakmai programjai keretében készült.

Igazgató: BELLAVICS ISTVÁN

Az Igazgatóság könyvprogramjának koordinátora: PELYACH ISTVÁN

A kötetet szerkesztette és bővítette: MITROVITS MIKLÓS

www.orszaghazkonyvkiado.hu

A borító felső képén a magyar követi rezidencia épülete látható a 20. század első felében. (Wikipédia)
A borító alsó képén a Magyar Nagykövetség épülete napjainkban. (Tóth Tibor felvétele)

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: GYÖRGY GÉZA vezérigazgató

magyar
nyomda termék
NYOMDA- ÉS PÁPIRIPARI SZÖVETÉS

ISBN 978-615-5948-20-6

TARTALOM

Köszöntő	9
Előszó a magyar kiadáshoz	11
I. Fejezetek a magyar–lengyel diplomáciai kapcsolatok két világháború közötti történetéből	13
I. 1. A Magyar Királyság varsói követségének történetéből	24
I. 1. 1. A varsói magyar külképviselet szerepe a lengyel–bolsevik háborúban 1920-ban	24
I. 1. 2. A varsói magyar követség titkos munkatársának tevékenysége lengyel Teschenben	34
I. 1. 3. A varsói Magyar Királyi Követség reprezentációs tevékenysége a két világháború között	43
I. 2. Lengyel tüntetések a magyar–lengyel határért a varsói magyar követség előtt 1938–1939-ben	54
I. 3. „Áll a bál” a varsói magyar követségen – egy betiltott film krónikája	65
I. 4. A varsói magyar követség a szeptemberi hadjárat sodrában	74
I. 5. Érdekképviselet követség nélkül – Domszky Pál tevékenysége a megszállt Varsóban	83

II. A varsói magyar diplomácia kihívásai a második világháború után	95
II. 1. Förstner Pál, a varsói magyar követség vezetője tevékenységének áttekintése	97
II. 2. A krakkói Magyar Tudományos Intézet szerepe	112
II. 3. Az 1948. év a lengyel–magyar kapcsolatokban	119
II. 4. Valódi kapcsolat nélkül (1948–1956)	126
II. 4. 1. Magyarország követsége / nagykövetsége által szervezett ünnepek	129
II. 4. 2. A Magyar Intézet működésének első évei Varsóban	133
III. A forradalomtól a rendszerváltásig	139
III. 1. Az 1956-os magyar forradalom és lengyelországi fogadtatása	140
III. 2. Mozgástér hiányában	147
III. 2. 1. A magyar követség szerepe a lengyel párt- és kormányküldöttség budapesti látogatása megszervezésében	147
III. 2. 2. Az „ellenforradalmat” bemutató kiállítás ügye	152
III. 2. 3. Nagy Imre és mártírtársainak kivégzése	155
III. 3. Magyarbarát társaságok Lengyelországban	162
III. 4. Szocialista barátságban	167
III. 4. 1. A varsói Magyar Kulturális Intézet helyzete és az új kulturális együttműködési szerződés aláírása	171
III. 4. 2. Lengyel–magyar futballmeccs a Millenniumi ünnepek „árnyékában”	175
III. 4. 3. Żukrowski <i>Kötéltárlái</i> és az 1956-os forradalom 10. évfordulója	178
III. 5. A hetvenes évek: a szürke évtized	181
III. 6. A Szolidaritás idején	185
III. 7. A hadiállapot alatt	192
III. 8. A rendszerváltás küszöbén	197
IV. Kitekintés a rendszerváltás utáni magyar–lengyel kapcsolatokra	201

V. Helyek	205
V. 1. Hortensja utca 6. – külképviselet és követség (1919–1923, ma Wojciech Górski utca)	205
V. 2. Służewska utca 5/2. – követség (1923–1926)	206
V. 3. Mokotowska utca 48. – követség (1926–1930)	207
V. 4. Mokotowska utca 55. – követség (1930–1938)	209
V. 5. Koszykowa utca 10. – követség (1938–1939)	211
V. 6. Hotel Polonia – Magyarország követségének székháza (1946/1947–1949)	214
V. 7. Chopin utca 2. – követi rezidencia (193?–1939), követség (1953?–1954), majd nagykövetség (1954–)	217
VI. Arcok	227
VI. 1. Gróf Csekonics Iván tanácsos, majd követ (1919–1921)	227
VI. 2. Belitska Sándor követ (1923–1930)	229
VI. 3. Matuska Péter követ (1930–1935)	231
VI. 4. Hory András követ (1935–1939)	232
VI. 5. Domszky Pál, a Lengyel Főkormányzóságban működő Magyar Szövetség elnöke (1941–1944)	235
VII. Függelék	237
VII. 1. A Magyar Királyság képviselői és székhelyeik a Lengyel Köztársaságban 1921–1939 között	237
Magyar kir. Követség, Varsó	237
Magyar kir. Konzulátus, Krakkó	237
Tiszteletbeli Magyar kir. Konzulátus, Varsó	237
Tiszteletbeli Magyar kir. Konzulátus, Krakkó	238
Tiszteletbeli Magyar kir. Konzulátus, Lemberg (ма Львів, Ukrajna)	238
Tiszteletbeli Magyar kir. Konzulátus, Katowice	238
Tiszteletbeli Magyar kir. Konzulátus, Poznań	238
Tiszteletbeli Magyar kir. Konzulátus, Gdynia	239

VII. 2. Az 1945 után Lengyelországhoz csatolt területek magyar diplomáciai képviselői, vezetői és székhelyeik 1922–1943 között	239
Tiszteletbeli Magyar kir. Konzulátus, Danzig szabad város (ma Gdańsk)	239
Tiszteletbeli Magyar kir. Konzulátus, Stettin (ma Szczecin), Német Birodalom	239
Tiszteletbeli Magyar kir. Konzulátus, Breslau (ma Wrocław), Német Birodalom	240
VII. 3. A Magyar Köztársaság, majd Népköztársaság ügyvivői, követei és nagykövetei Lengyelországban 1946–1990 között	240
VII. 4. Magyarország varsói nagykövetei 1990 után	240
VII. 5. Magyarország krakkói főkonzuljai és tiszteletbeli konzuljai 1990 után	241
Wrocław Alkonzulátus	241
Rövidítések	242
Bibliográfia	243
Levéltárak	243
Sajtó	243
Publikált források	244
Feldolgozások	246
Internetes oldalak	248
Képek forrásjegyzéke	249
Névmutató	250

KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Olvasó!

Nekünk, magyaroknak az 1918-as, az 1919-es és az 1920-as esztendő mind a mai napig az ezeréves Kárpát-medencei történelmünk tragikusan érzékeny időszaka. Az okok közismertek: az első világháborús vereség, utána a nemzet védelmére hivatott állam összeomlása, azt követően a bolsevik diktatúra – amely teljes nemzetközi megbélyegzettséget és kiszolgáltatottságot vont maga után –, az idegen katonai megszállás, majd a külső kényszer hatása alatt Trianonban aláírt békediktátum, melynek következményeként Magyarország elveszítette történelmi területének kétharmadát és magyar ajkú lakosságának egyharmadát, azaz minden tíz magyar emberből három idegen országok fennhatósága alá került, elnyomott kisebbségi sorba.

1918-ban a magyarok az európai politikában csak egyetlen dolognak örülhettek: az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásával párhuzamosan, százhuszonhárom esztendő után ismét újjászületett a történelem során már nem egyszer felosztott Lengyelország. Egy olyan állam született újjá Közép-Európában, amelynek államalkotó nemzetével mi, magyarok ezer esztendeje történelmi sorsközösségben és barátságban éltünk.

Nem véletlen tehát, hogy miközben az önálló magyar Külügyminisztérium is még csak megalakulásának a kezdeti szakaszában volt, miközben a megcsonkításra ítélt Magyarország új határai a Párizs környéki szalonokban még csak formálódtak, 1919. november 19-én a varsói magyar kirendeltség elismerésével lényegében újjászülettek a magyar–lengyel diplomáciai kapcsolatok.

Egy évszázad távlatából pontosan látjuk: a közös hazánknak tekinthető közép-európai térség a huszadik században újra a nagyhatalmi érdekek ütközőzónájába került. Rólunk, magyarokról és lengyelekről ismételten csak a megkérdésünk és beleegyezésünk nélkül döntöttek nyugaton is, és keleten is; 1919-ben és 1920-ban a Párizs környéki békeszerződéseknél, 1939. augusztus 23-án Moszkvában, azután 1945 nyarán Potsdamban, majd 1947-ben ismét Párizsban.

A magyar–lengyel diplomáciai kapcsolatok ebben az erőterben – amelyet hívtak már „*cordon sanitaire*nek”, de „*szovjet gyeplő*nek” is –, ebben a tőlünk sokszor független, ám következményeit tekintve mindannyiunk számára meghatározó kényszerpályán alakultak az elmúlt évszázadban.

Mi, magyarok büszkéek vagyunk arra, hogy 1920-ban, amikor a fiatal, éppen csak újjászületett lengyel államot a végveszély fenyegette, tevékenyen is hozzájárulhattunk ahhoz, hogy a lengyel honvédők Varsó alatt végül megállították és visszavonulásra kényszerítették a bolsevik hadakat. Nem feledjük azt sem, hogy a győztes államok közül csak Lengyelország nem ratifikálta a trianoni békeszerződést. Mindez csupán két adalék abból a közös történelemből, amely az előttünk álló lapokon bontakozik ki az olvasó előtt.

Tanulmányozzuk figyelmesen ezt a könyvet, mert a XX. századi tanulságok megértése mindannyiunkat segíthet abban, hogy a XXI. században ne hagyjuk, hogy térségünkben a történelem megismételje önmagát, azaz ne hagyjuk, hogy Közép-Európa ismét nagyhatalmi geopolitikai játszmák áldozatává váljon.

Jó olvasást kívánok!

Kövér László

az Országgyűlés elnöke

ELŐSZÓ A MAGYAR KIADÁSHOZ

Az évszázadokon át szoros kapcsolatban lévő magyar és lengyel állam, a két nemzet közötti baráti viszony utolsó száz esztendejének diplomáciai kapcsolataiba segít betekinteni ez a hiánypótló kötet úgy, hogy közben a varsói magyar külképviselet története is körvonalazódik.

A könyv megjelenése szempontjából külön jelentőséggel bír az a tény, hogy idén ünnepeljük a magyar–lengyel diplomáciai kapcsolatok újrafelvételének századik évfordulóját: a varsói külképviselet az első világháború utáni magyar külügyi szolgálat első missziói között nyílt meg 1919. novemberében.

A téma feldolgozására vonatkozó igény varsói nagyköveti megbízatásom elején merült fel bennem, amikor a kétoldalú diplomáciai kapcsolatainkat és a varsói külképviselet történetét feldolgozó munkákat próbáltam felkutatni. Bár több értékes visszaemlékezés, könyv került a kezembe, a magyar–lengyel diplomáciai kapcsolatokról szóló átfogó munkára nem találtam. Még kevésbé bukkantam az egykori misszióvezetők, a külképviseletünk ingatlanjainak történetére vonatkozó írásokra.

Ez irányú igényem találkozott fiatal, tehetséges történészek érdeklődésével, akik mindkét nyelv ismeretében, magyar és lengyel „szemmel” a varsói külképviselet szempontjából dolgozták fel a diplomáciai kapcsolatok történetét, azok 1919-es felvételétől az 1989-es demokratikus változásokig. Az 1945-ig terjedő időszakot és a kötet végén található „Helyek” és „Arcok” fejezeteket dr. Gerencsér Tibor készítette, a második világháború és 1956 közötti részt dr. Marcin Grad, „A forradalomtól a rendszerváltásig” résznek pedig dr. Mitrovits Miklós a szerzője. A kötet a 2017-es lengyel kiadás bővített magyar változata.

A két ország külügyi tárcája által 2014 januárjában aláírt Nem-kormányzati Együttműködési Program támogatása részben az elképzelés megvalósításának anyagi kereteit is biztosította. Magyar és lengyel intézmények – a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, a Külgazdasági és Külügyminisztérium Bánffy Miklós Szakkönyvtára, a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára, Var-

sóban az Újkori Iratok Levéltára, a lengyel Külügyminisztérium Levéltára, a Varsó Főváros Állami Levéltára, a lengyel Nemzeti Digitális Levéltár – támogatása pedig a kutatási lehetőségek kereteit teremtette meg.

Lengyelország és Varsó elmúlt száz évének történelmi változásainak hatása, a sorsfordító, drámai események sora a varsói magyar misszió vezetőinek és a misszió székhelyéül szolgáló épület történetében is tükröződik.

A XX. század két világháborúja, a két totalitarizmus, bár voltak rá kísérletek, és többször más oldalon is álltunk, nem tudott bennünket szembeállítani, szám-talan példa bizonyította, hogy a bajban mindig számíthatunk egymásra.

Az 1920-as lengyel–bolsevik háború idején magyar fegyver és lőszer érkezett Varsó alá; 1939-ben lengyel menekülteket fogadott be Magyarország. Az 1956-os forradalom és szabadságharc nemcsak a poznaí és budapesti hősök szolidaritásáról, hanem a két nép barátságáról is szólt. A demokratikus változások lengyel-országi történelmi eseményei, II. János Pál pápa fellépése és a Szolidaritás létrejötte meghatározó hatást gyakorolt a magyarországi demokratikus változásokra is.

A kötet szolgáljon ösztönzésként mindenki számára, aki a magyar–lengyel barátság erősítéséért fáradozik, és emlékeztessen azokra az elődökre, akik ennek érdekében vállaltak diplomáciai szolgálatot Magyarország képviselőjében.

2019. októbere

Dr. Gyurcsík Iván

Magyarország varsói nagykövete
(2012–2017)

FEJEZETEK A MAGYAR–LENGYEL DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI TÖRTÉNETÉBŐL

I.

Eseménydús időszak volt 1918 késő ősze Európában. Véget ért az első világháború, az öreg kontinensről egyik napról a másikra régi birodalmak tűntek el, ezzel párhuzamosan új államok jelentek meg. A vesztes Osztrák–Magyar Monarchia pár hét alatt felbomlott, míg a győztes Lengyelország 123 évnyi felosztás után újjászületett. Magyarország és Lengyelország újkori államközi kapcsolatai ebben az időszakban kezdődtek.

Az önálló magyar Külügyminisztérium felállításáról, szervezeti felépítéséről és hatásköréről az 1918. december 13-i V. néptörvény rendelkezett, amelynek 1. §-a már kimondta, hogy „A Magyar Népköztársaság minden külügyét önállóan intézi”. A független magyar Külügyminisztérium felállításakor jórészt a Monarchia egykori külügyi szolgálatának magyar diplomatáira támaszkodtak, ám rajtuk kívül jelentős számban érkeztek tisztviselők más magyar minisztériumokból, illetve különböző – gyakran a történelmi Magyarországtól elcsatolt – vármegyékből. A trianoni béke 1920. június 4-i aláírását megelőzően külföldi követségek felállítására kevés lehetőség volt, mivel azokat egyelőre csak néhány állam ismerte el. Ennélfogva a külügyi szolgálat megszervezése egy ideig jelentős nemzetközi elszigeteltség mellett folyt.¹

A Tanácsköztársaság bukását követően a magyar és a lengyel külpolitika két dologban értett egyet. Mind a két országnak területi követelése volt Csehszlovákiával szemben, továbbá szükségesnek tartották a bolsevikok elleni fellépést, akikkel Lengyelország már 1919 óta hadban állt.

A tárgyalások folytatásához immár nélkülözhetetlen volt a két ország egymáshoz akkreditált kirendeltsége, amelyet gróf Csekönics Iván, az Osztrák–Magyar Monarchia varsói missziójának felszámolási biztosa 1919 nyarától kezdve több

¹ *Külügyminisztérium Levéltára*. I. köt. Külügyminisztérium repertórium. Szerk.: Nagy Ferenc. Budapest, 2003, 1.

alkalommal is sürgetett.² Lengyelország végül 1919. november 19-én ismerte el a varsói magyar kirendeltséget, melynek élére Csekonics került. Pár hét múlva megnyílt a krakkói magyar útlevel-kirendeltség is, amelyet először Guillaume Árpád ezredes vezetett, s fő célja a csehszlovákellenes magyar–lengyel kooperáció elősegítése volt. A lengyel kormány budapesti ügyvivője, Jan Szembek szintén 1919-ben kezdte meg misszióját, Tadeusz Stamirowski pedig a mindössze 1920-ig fennálló miskolci lengyel konzulátus vezetője lett.³

A XX. századi magyar–lengyel diplomáciai kapcsolatok egyik legizgalmasabb időszaka kétségtelenül a lengyel–bolsevik háború volt. A magyar kormány 1920-ban több alkalommal, akár tettekkel is kész volt Lengyelország segítségére sietni. Csehszlovákia tiltakozása miatt ugyan fegyveres erőket végül nem küldhetett, ám egy kulcsfontosságú muníciószállítmányt végül sikerült Lengyelországba juttatni, mely nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a lengyelek 1920 augusztusában Varsó alatt megállították és visszavonulásra kényszerítették a bolsevik hadakat. Az 1920. évi magyar segítségnyújtásra később még külön kitérünk.

A lengyel–bolsevik háborút követően a magyar–lengyel kétoldalú kapcsolatok nem várt fordulatot vettek. Az első világháborúban a győztes államok közül ugyan Lengyelország egyedülálló módon nem ratifikálta a trianoni békeszerződést, azonban 1921-ben Csehszlovákiával politikai, Romániával pedig katonai szerződést kötött, ami a magyar fél bizalmatlanságát váltotta ki. Takarékosági okokra hivatkozva, de nyilvánvalóan a hűvös kétoldali kapcsolatoknak is köszönhetően késett a varsói magyar követség felállítása.⁴ Az első világháború vége után majdnem három évvel, végül 1921. szeptember 22-én emelkedett a varsói magyar képviselőt követségi rangra, ahol a követen kívül akkoriban még hét személy dolgozott.⁵

A két világháború közötti Lengyelországban a legfőbb magyar diplomáciai képviselő a varsói Magyar kir. Követség volt, melyhez kiterjedt tényleges és tiszteletbeli konzuli hálózat tartozott. A tényleges konzulátus élén a külügyi szolgálat állományába tartozó köztisztviselő állt, míg a tiszteletbeli konzulátusok vezetésével rendszerint helyben lakó, nem magyar állampolgárokat bíztak meg. A tiszteletbeli konzulátusok vezetői így gyakran nem beszéltek magyarul, ezért

² Csekonics Iván levele Bethlen Istvánnak, 1919. augusztus 6.; Csekonics Iván levele a magyar külügyminiszternek, 1919. szeptember 14. MNL OL, K 64 2. csomó 41. tétel. Magyar–lengyel tárgyalások, magyar–lengyel kapcsolatok.

³ Kovács Endre: *Magyar–lengyel kapcsolatok a két világháború között*. Budapest, 1971, 25.; Wojciech Skóra: *Służba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej*. Toruń, 2006, 888.

⁴ Kovács, i. m. 55.

⁵ *Iratok a magyar külügyi szolgálat történetéhez 1918–1945*. Szerk.: Pritz Pál. Budapest, 1994.; Külügyi Közlöny, 1. évf. (1921) 5. szám, 65.

például a lengyelországi magyar tiszteletbeli konzulokkal a kapcsolattartás nyelve gyakran a német volt. A központi igazgatás a varsói követségen keresztül tartotta a kapcsolatot a rövid ideig fennálló krakkói magyar konzulátussal és a többi tiszteletbeli konzulátussal.

A lengyelországi magyar tiszteletbeli konzulátusok hálózata az 1920-as évek második felében kezdett kiépülni (nem számítva az 1922-ben Danzig Szabad Városban – ma Gdańsk – felálló tiszteletbeli konzulátust, mely szintén a varsói magyar követségnek volt alárendelve). A sort 1926-ban Lemberg és Krakkó nyitotta,⁶ melyeket 1928-ban Katowice,⁷ 1930-ban Poznań,⁸ 1936-ban pedig Gdynia követett.⁹

A krakkói magyar útlevel-kirendeltséget 1921-ben konzulátussá alakították át, azonban ezt már 1924-ben bezárták. Bár Lengyelország támogatta Magyarország felvételét a Népszövetségbe (1922 augusztusa), az 1920-as évek első felében a kétoldali kapcsolatokat a távolságtartás jellemezte. A korabeli magyar jelentést idézve „kevés a kilátás a magyar–lengyel viszony javulására [...] Lengyelország befolyását érdekünkben sem a románoknál, sem általában a kisantantnál soha nem érvényesítette. Ezért minden lengyel részről történő megnyilatkozást bizonyos tartózkodással kell fogadnunk. [...] Magyar–lengyel közeledésre az iniciatívát lengyel részről várjuk...”.¹⁰

A két állam külpolitikáját az eltérő tervek, elképzelések miatt évekig nem sikerült közös nevezőre hozni. Ennek egyik fő oka, hogy Lengyelország éppen annak a Párizs környéki békerendszernek köszönhette újjászületését, amely Magyarországot területeinek jelentős részétől megfosztotta. Tehát míg a lengyel külpolitika a *status quo* fenntartásában volt érdekelt, addig a két világháború közötti magyar politika és közvélemény egésze a béke revíziójára törekedett.

A két ország közötti fagyos viszony a következő varsói magyar követ, Belitska Sándor hivatali éveinek (1923–1930) vége felé kezdett csak engedni. Józef Piłsudski – aki egyébként soha nem felejtette el az 1920. évi magyar segítséget – 1926-ban államcsínyt hajtott végre, melynek eredményeként az új lengyel külpolitika már komolyabban számolt Magyarországgal. Az 1927-es magyar–olasz örökbarátsági szerződés megkötése után a magyar külpolitikának is megnövekedett a mozgásteret, így a kétoldali kapcsolatok javulásának már megvoltak a feltételei. Ennek egyik első jele az volt, hogy az 1928-as szentgotthárdi fegyverszállítási botrány kapcsán August Zaleski külügyminiszter a Népszövetségben már Magyarországot támogatta, s még abban az évben a két ország külügyminiszterei békéltető eljárási

⁶ Külügyi Közlöny, 6. évf. (1926) 7. szám, 30.

⁷ Külügyi Közlöny, 8. évf. (1928) 11. szám, 74.

⁸ Külügyi Közlöny, 10. évf. (1930) 4. szám, 14.

⁹ Külügyi Közlöny, 16. évf. (1936) 9. szám, 81.

¹⁰ Rövid összefoglalás az 1920-tól 1932-ig terjedő időszakban a magyar–lengyel viszonylatban fontossággal bíró eseményekről. MNL OL, K 64 59. csomó 1934. 17. tétel.

és választott bírósági szerződést írtak alá Varsóban.¹¹ Walko Lajos magyar külügyminiszter varsói látogatását a következő évben August Zaleski viszonozta Budapesten, majd 1930-ban Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter látogatott Varsóba, megalapozva ezzel a későbbi jó magyar–lengyel kulturális kapcsolatokat. 1931-ben a két ország Budapesten légiforgalmi egyezményt kötött, ekkor Magyarország képviselője Varsóban már Matuska Péter rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter volt (1930–1935).

1932 végén Magyarországon Gömbös Gyula lett a miniszterelnök, Lengyelországban pedig Józef Beck, Piłsudski bizalmi embere került a külügyi tárca élére, s ezzel mind a két ország életében aktívabb külpolitika következett. Gömbös Gyula a legfontosabb partnernek Olaszországot és Ausztriát tekintette, ugyanakkor Adolf Hitler hatalomra kerülését követően kitüntetett figyelmet szentelt a német kapcsolatoknak is. Lengyelország 1934-ben megneemtámadási szerződést írt alá Németországgal, s mivel ekkorra már megromlott a viszonya Csehszlovákiával, a körülmények kedveztek egy esetleges magyar–lengyel együttműködésnek. Gömbös Gyula emiatt 1934 októberére hivatalos látogatást tervezett Lengyelországba.¹² A magyar fél nagy reményekkel készült a találkozóra, viszont az út előtt pár nappal Marseille-ben II. Sándor jugoszláv király és Louis Barthou francia külügyminiszter merénylet áldozata lett, s mivel az ügynek magyar vonatkozása is volt, kétségesse vált, hogy a lengyel fél egyáltalán fogadja-e a miniszterelnököt. A lengyel kormány a kiélezett helyzetben komoly gesztust tett a magyar vezetés felé, mivel a történetek ellenére nem változtatott a programon, így Gömbös 1934. október 19–22. között látogatást tehetett Lengyelországban. Varsóban találkozott Józef Piłsudski marsallal, Ignacy Mościcki köztársasági elnökkel, Leon Kozłowski miniszterelnökkel és Józef Beck külügyminiszterrel is, akikkel a közép-európai együttműködés lehetőségeiről tárgyaltak.¹³ Politikai megegyezésre nem került sor, viszont aláírták a magyar–lengyel kulturális egyezményt, mely a kulturális kapcsolatoknak jelentős lökést adott.

Gömbös lengyelországi látogatása a magyar–lengyel kapcsolatokat szorosabbra fűzte, látszik ez abból is, hogy a marseille-i merénylet népszövetségi tárgyalásán a lengyel küldött Magyarország felelősségre vonása helyett azokra az ukrán terroristákra irányította a figyelmet, akiknek Csehszlovákia nyújtott menedéket.

¹¹ Maciej Koźmiński: *O stosunkach politycznych polsko–węgierskich w okresie międzywojennym (1918–1939)*. In *Przyjaźnie i antagonizmy – stosunki Polski z państwami sąsiednimi w latach 1918–1939*. Red.: Janusz Żarnowski. Wrocław, 1977, 283.

¹² Gömbös Gyula lengyelországi látogatásának hátteréről lásd: Maciej Koźmiński: *Wizyta premiera węgierskiego Gömbösa w Warszawie w październiku 1934 r.* In *Studia z dziejów ZSSR i Europy Środkowej*. Tom V. 1969, 210–228.

¹³ MNL OL, K 64 59. csomó 1934. 17. tétel. Lengyel–magyar viszony.

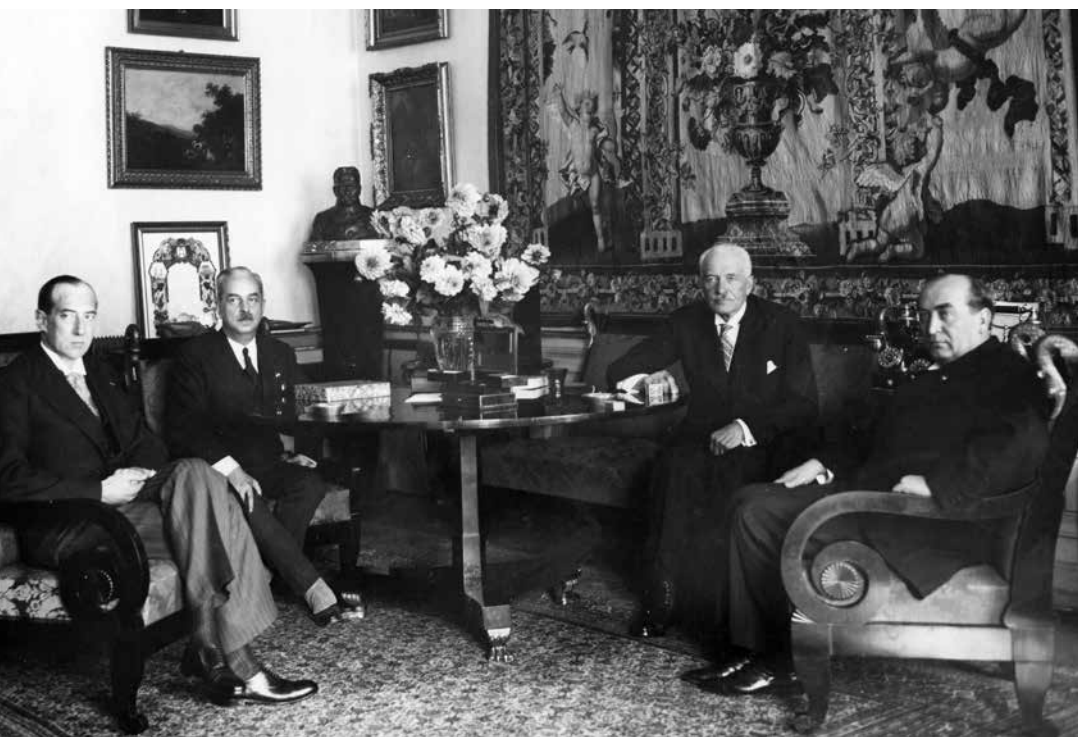
1. Gömbös Gyula miniszterelnök és Matuska Péter követ a varsói Piłsudski téren 1934-ben

A Népszövetség végül nem marasztalta el Magyarországot, s ebben nagy szerepe volt a lengyel delegáció kiállításának, amiért a magyar kormány nevében Matuska Péter követ hivatalosan is köszönetet mondott.¹⁴

A magyar–lengyel kooperáció itt nem állt meg. Mindketten ellenezték a francia–szovjet keleti paktumot, ellenségesen viszonyultak Csehszlovákiához és a kisantanthoz, a Népszövetségben kiálltak Olaszország mellett az abesszín konfliktus idején, valamint az Anschluss-szal szemben Ausztria függetlenségének fenntartását támogatták.

Ekkor került a varsói magyar követség élére Hory András, aki a két világháború közötti korszak utolsó magyar követe volt a lengyel fővárosban, s a két ország közötti kapcsolat az ő varsói működése alatt (1935–1939) vált a legintenzívebbé. Horynak már missziója kezdetén feltűnt, hogy Magyarország iránt nagy

¹⁴ Matuska Péter jelentése a magyar Külügyminisztériumnak. 1934. december 29. MNL OL, K 63 155. csomó 1934. 17. tétel. 17/7. Lengyel–magyar viszony.

2. Gömbös Gyula miniszterelnök lengyelországi látogatása 1934-ben; balról láthatók: József Beck külügyminiszter, Matuska Péter követ, Ignacy Mościcki köztársasági elnök és Gömbös Gyula miniszterelnök

a szimpátia Lengyelországban, kiváltképp magasabb körökben. Ugyanakkor sajnálkozva jegyezte meg, hogy „Magyarországot, aspirációit, kulturális életét egyáltalában nem ismerik. Homályos történelmi kapcsolatokról, a tokaji borról való nociókon kívül nem terjednek ismereteik. Horribile dictu – kis százaléka bír csak a lengyeleknek tudomással arról, hogy nincs közös határunk. Magam sem hittem volna el, ha most nem lett volna alkalmam erről személyesen meggyőződni.”¹⁵

A magyar kormány is felismerte az ország külföldi népszerűsítésének fontosságát, ezért az egy évvel korábban megkötött kulturális egyezménynek megfelelően 1935. november 4-én megnyitotta kapuit a varsói Magyar Kulturális Intézet. Az intézményt Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter nyitotta meg,

¹⁵ Hory András magánlevele a Külügyminisztérium meg nem nevezett tisztségviselőjének. MNL OL, K 63 156. csomó 1935. 17. tétel. 17/7. Lengyel–magyar viszony.

Gerencsér Tibor – Marcin Grad – Mitrovits Miklós

Magyar zászló a Visztula felett

Hogyan viszonyult Lengyelországhoz a magyar külpolitika, s milyen szerepet játszott az a magyar külpolitikai gondolkodásban az elmúlt száz évben? Milyen lehetőségei voltak a magyar diplomatáknak Varsóban a magyar–lengyel kapcsolatok alakításában? Hogyan értékelték a magyar követek és nagykövetek Lengyelországot és a mindenkori lengyel politikát? A zűrzavaros időkben tudtak-e érdemben közvetíteni Varsó és Budapest között? A magyar kormány milyen szerepet szánt a kultúrának a kétoldalú kapcsolatokban, és milyen kulturális diplomáciát folytatott Lengyelországban?

Magyarország és Lengyelország az első világháborút követően, 1919. november 19-én létesített egymással diplomáciai kapcsolatot. Kötetünk lengyel és magyar levéltári források, valamint visszaemlékezések alapján mutatja be a varsói magyar követség, majd nagykövetség vezető diplomatáinak tevékenységét, a magyar–lengyel kapcsolatok alakulásában játszott szerepüket, illetve a lengyelországi magyar diplomácia tereit.

Kötetünk 2017-ben jelent meg lengyel nyelven. A magyar nyelvű, bővített változatot a diplomáciai kapcsolat-felvétel századik évfordulója alkalmából adjuk közre azzal a reménnyel, hogy az olvasót nem csupán a magyar–lengyel kapcsolatok egy sajátos nézőpontjával ismertetjük meg, hanem értékes adalékokkal szolgálhatunk Magyarország diplomáciatörténetéhez is.

